

Szlaki nadziei. Odyseja wolności

<https://szlakinadziei.ipn.gov.pl/sn/wystawy/miejsca/125533,Edynburg.html>
10.06.2026, 05:29

EDYNBURG

EDYNBURG

SZKOCJA

[Następny](#)

[Powrót](#)

Miejsca

13 marca 2026 r. w siedzibie Parlamentu Szkockiego w Edynburgu zaprezentowaliśmy wystawę Instytutu Pamięci Narodowej pt. „Szlaki Nadziei. Odyseja Wolności”. Ekspozycja opowiada o dramatycznej drodze polskich żołnierzy i cywilów, którzy po opuszczeniu sowieckiej niewoli wraz z Armią gen. Władysława Andersa przebyli tysiące kilometrów przez Azję i Bliski Wschód, by ostatecznie stanąć do walki o wolność Europy.

Na początku wydarzenia Podsekretarz Stanu w KPRP Agnieszka Jędrzak odczytała list Prezydenta RP Karola Nawrockiego, w którym zwrócił uwagę na wielowiekowe związki polsko-szkockie oraz szczególną rolę, jaką Szkocja odegrała w losach Polaków podczas II wojny światowej.

- Polacy, którzy trafili do Szkocji w latach II wojny światowej, poczuli, że choć los rzucił ich daleko od Ojczyzny, to tutaj dana im jest namiastka domu. W Szkocji utworzono I Korpus Polskich Sił Zbrojnych, którego żołnierzy rozmieszczono w Douglas, Crawford i Biggar. [...] Polskim żołnierzom powierzono budowę fortyfikacji na szkockim wybrzeżu oraz jego patrolowanie i obronę przed spodziewaną niemiecką inwazją. W Broughton, a potem w Dunfermline mieścił się ośrodek szkolenia załóg pociągów pancernych; w skład tych załóg przez kilka miesięcy wchodził wyłącznie Polacy. W Barony Castle działała polska szkoła wojskowa.

Prezydent RP podkreślił także wdzięczność Polaków za życzliwość i wsparcie, jakiego w czasie II wojny światowej udzielili im mieszkańcy Szkocji, przypominając, że dla wielu polskich żołnierzy kraj ten stał się po wojnie miejscem życia.

Zastępca prezesa Instytutu Pamięci Narodowej dr hab. Karol Polejowski przypomniał okoliczności powstania „szlaków nadziei” - dróg, którymi po klęsce września 1939 r. podążali polscy żołnierze i cywile, by kontynuować walkę o wolność u boku aliantów. Podkreślił także szczególne znaczenie prezentowanej wystawy, ukazującej losy Polaków rozproszonych przez wojnę na wielu kontynentach:

- Obecność wystawy „Szlaki Nadziei. Odyseja Wolności” opowiadającej o losach polskich żołnierzy oraz cywilów w czasie II wojny światowej, którym przyświecała idea przywrócenia wolności światu zniewolonemu przez niemiecką III Rzeszę i jej sojuszników, ma szczególne znaczenie w Parlamencie Szkockim. Podczas działań wojennych Szkocja stała się dla nas drugim domem i miejscem, z którego wyruszały do walki polskie jednostki wojskowe.

Wystawa przypomina jeden z najważniejszych rozdziałów historii II wojny światowej – losy Polaków deportowanych w głąb Związku Sowieckiego oraz ich drogę ku wolności, która prowadziła przez Persję, Bliski Wschód i Włochy, aż po zwycięską bitwę o Monte Cassino. Ekspozycja ukazuje zarówno wysiłek militarny żołnierzy 2. Korpusu Polskiego, jak i doświadczenia tysięcy cywilów – kobiet, dzieci i osób starszych – którzy wraz z armią przeszli „szlak nadziei”.

- Wystawa od 2022 roku odwiedziła prawie wszystkie kontynenty od Kazachstanu i Uzbekistanu, przez Kaukaz, Palestynę, Afrykę Północną i Włochy oraz Wielką Brytanię, Francję, Belgię i Holandię, a także śladami polskiej ludności cywilnej od Republiki Południowej Afryki i Zimbabwe po Stany Zjednoczone, Kanadę, Meksyk i Argentynę. Już ponad milion osób zobaczyło ją na całym świecie

- zaznaczył dr hab. Karol Polejowski

Organizacja wydarzenia w Parlamencie Szkockim ma szczególny wymiar symboliczny. W przeddzień otwarcia wystawy, 12 marca, przypadła rocznica wstąpienia Polski do NATO. Historia wspólnej walki Polaków i Brytyjczyków podczas II wojny światowej przypomina jednak, że polsko-brytyjskie braterstwo broni ma znacznie dłuższą tradycję. Przypominają o tym dzieje ORP „Piorun”, służba polskich marynarzy w szkockich portach oraz obecność oddziałów 1. Dywizji Pancerniej gen. Stanisława Maczka, które w latach wojny współdziałały z siłami alianckimi na Wyspach Brytyjskich. Wspólne doświadczenia walki o wolność Europy stanowią ważny fundament dzisiejszego partnerstwa w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego.

W wernisażu wystawy udział wzięli posłanka do szkockiego parlamentu Annie Wells, zastępca lorda Provosta miasta Edynburg Lezley Marion Cameron, Konsul Generalny RP w Edynburgu dr Mirosław Sycz oraz przedstawiciele władz, środowisk dyplomatycznych, historyków oraz reprezentantów polskiej i szkockiej społeczności. Ekspozycja IPN w Parlamencie Szkockim jest nie tylko przypomnieniem dramatycznych losów Polaków w czasie II wojny światowej, lecz także świadectwem trwałych więzi łączących Polskę i Wielką Brytanię. Wystawa została zaprezentowana w parlamencie dzięki współpracy z Iwoną Golińską ze Stowarzyszenia Polish Sue oraz poseł Parlamentu Szkockiego (MSP) Annie Wells.

* * *

14 marca 2026 r. wystawa została pokazana również w Urzędzie Miejskim w Clydebank (Glasgow). Wernisaż stanowił zwieńczenie obchodów 85. rocznicy obrony miasta przez niemieckim bombardowaniem w marcu 1941 roku. W obronie brali udział polscy żołnierze z niszczyciela ORP „Piorun”, którzy chronili miasto, port i stocznice przed atakami niemieckiej Luftwaffe. Wystawę otworzyli zastępca prezesa IPN dr hab. Karol Polejowski i burmistrz miasta Karen Murray.

- W 85. rocznicę tamtych wydarzeń Instytut Pamięci Narodowej uczestniczy w upamiętnieniu bohaterstwa mieszkańców Clydebank oraz polskich i brytyjskich marynarzy (...) Serdecznie dziękuję Pani Burmistrz (Lord Provost) Karren Murray. Wspólne upamiętnianie tamtych wydarzeń to świadectwo wolnego ducha i pięknego dziedzictwa wspólnej walki Aliantów o wolność Polski, Szkocji i Zjednoczonego Królestwa - powiedział dr hab. Karol Polejowski.

* * *

Szkocja w wojnie

Szkocja, z uwagi na swoje strategiczne położenie, odegrała kluczową rolę w bitwie o północny Atlantyk. Bliskość Szetlandów do okupowanej Norwegii ułatwiła operację Shetland Bus, w ramach której łodzie rybackie pomagały Norwegom uciec przed Niemcami i wspierały wysiłki oporu wobec niemieckiej agresji. Lotniska Szkocji utworzyły złożoną sieć szkoleniowo-operacyjną, z których każde odgrywało zasadniczą rolę. Podobnie jak podczas I wojny światowej, Scapa Flow na Orkadach służyło podczas II wojny światowej jako kluczowa baza Royal Navy. Stocznie oraz fabryki inżynierii ciężkiej w Glasgow i Clydeside odegrały kluczową rolę w wysiłkach wojennych, ucierpiały także podczas ataków Luftwaffe.

Podczas II wojny światowej życie straciło około 57 000 Szkotów, zarówno wojskowych, jak i cywilów.

Zamek w Edynburgu był siedzibą Scottish Command, któremu podlegał w trakcie swojej obecności w Anglii I Korpus Polski. W związku z potrzebami administracyjnymi i zaopatrzeniowymi liczni polscy wojskowi pozostali tam nawet po przeniesieniu działań wojennych na kontynent w 1944 r. Edynburg stał się więc naturalnym ośrodkiem polskiej emigracji.

Błyskawica, Burza, Grom

Z uwagi na wysokie prawdopodobieństwo zniszczenia podczas pierwszych dni zbliżającej się wojny pod koniec sierpnia 1939 r. powstał plan ewakuacji trzech polskich okrętów wojennych.

W skład polskiego Dywizjonu Kontrtorpedowców wchodziły trzy nowe jednostki wyprodukowane w latach 30. XX w.: „Burza”, „Błyskawica” i „Grom”. Wobec sojuszu polsko-brytyjskiego, niszczyciele miały przejść do portów brytyjskich i stamtąd wraz z sojusznikami prowadzić działania przeciwko III Rzeszy. Po

wybuchu wojny przedarcie się okrętów z Bałtyku przez Cieśniny Duńskie byłoby już niemożliwe. 1 września 1939 r. o godz. 17.30 okręty dywizjonu rzuciły kotwicę na redzie szkockiego portu Leith, a 3 września przepłynęły do Rosyth.

1 Dywizja Pancerna

1 Dywizja Pancerna została sformowana na podstawie rozkazu Naczelnego Wodza z 25 lutego 1942 r. Początkowo zadaniem dywizji była osłona ok. dwustukilometrowego odcinka wschodniego wybrzeża Szkocji przed ewentualnym desantem niemieckim.

1 i 2 pułk pancerny oraz 24 pułk ułanów wyposażone były w czołgi typu M4 Sherman; 10 pułk strzelców konnych miał na stanie maszyny Cromwell IV, natomiast 10 pułk dragonów był oddziałem piechoty zmotoryzowanej na transporterach gąsienicowych typu Universal Carrier.

W momencie wyruszenia do boju w północnej Francji stan liczebny dywizji wynosił: 885 oficerów, 15 210 żołnierzy i podoficerów. Dywizja dysponowała 381 czołgami, 473 działami artylerii motorowej oraz 4 tys. innych pojazdów. Była najsilniejszą i najlepiej uzbrojoną wielką jednostką pancerną polskiej armii w czasie II wojny światowej.

Pancerz nie chroni tchórzliwego serca
dewiza żołnierzy 1 Dywizji Pancерnej

Nauka i szkolenia

Podczas II wojny światowej Szkocja odegrała ważną rolę w szkoleniu żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych. Wiele jednostek i kursów miało swoje siedziby na terenie Szkocji, w tym słynne szkoły spadochronowe i kursy dla cichociemnych. W Szkocji szkolili się nie tylko piloci i spadochroniarze, ale również marynarze, komandosi, a także żołnierze różnych specjalności wojskowych.

Maczek

Stanisław Maczek, ps. Baca (ur. 31 marca 1892 w Szczercu, zm. 11 grudnia 1994 w Edynburgu) – generał broni Wojska Polskiego, prekursor polskiej broni pancерnej. Mówiono o nim, że łączył w sobie wysokie wymagania i poczucie dyscypliny z łagodnością i miękkością serca. Stanisław został wcielony do austro-węgierskiej armii i walczył w I wojnie światowej na froncie włoskim. Po przedostaniu się do wojska polskiego wziął udział w wojnie polsko-bolszewickiej. W wolnej Polsce pozostał w zawodowej służbie wojskowej. W 1938 r. objął dowództwo 10. Brygady Kawalerii.

Niemcy uderzyli o świcie 1 września [19]39. Skłębione myśli zagłuszała satysfakcja, że oto jadę na czele tak szybkiej jednostki, która z kwater pod Krakowem niemal zaraz po ruszeniu będzie biła się gdzieś pod Tatrami. W głowie powtarzałem słowa rozkazu: „Jak najdłużej”. Przewaga wroga był jednak zbyt wielka. W październiku byłem już we Francji. Po jej upadku przez Tunis, Maroko, Gibraltar dotarłem do Szkocji. W lutym [9]42 zostałem dowódcą 1. Dywizji Pancерnej.

Gen. Stanisław Maczek

Stanisław Maczek po II wojnie światowej pozostał na emigracji w Edynburgu w Wielkiej Brytanii. Komunistyczny rząd Polski w Warszawie pozbawił go obywatelstwa polskiego. Od 1945 r. nie otrzymywał świadczeń przysługujących żołnierzom alianckim. Rozpoczął pracę jako sprzedawca, a następnie barman w restauracjach w hotelach prowadzonych przez emigrantów polskich. Na wniosek ponad 40 tys. mieszkańców Bredy generałowi przyznano honorowe obywatelstwo Holandii. Zmarł w wieku 102 lat w Edynburgu. Został pochowany na cmentarzu żołnierzy polskich w Bredzie.

Otwarcie wystawy w Parlamencie Szkockim (fot 2 IPN)

Otwarcie wystawy w Parlamencie Szkockim (fot 3 IPN)

Otwarcie wystawy w Parlamencie Szkockim (fot 4 IPN)

Otwarcie wystawy w Parlamencie Szkockim (fot 5 IPN)

Otwarcie wystawy w Parlamencie Szkockim (fot 6 IPN)

Otwarcie wystawy w Parlamencie Szkockim (fot IPN)

Postacie Wystawy

Elżbieta Zawacka (1909-2009)

Urodziła się 19 marca 1909 r. w Toruniu. Była żołnierzem i kurierem Komendy Głównej Armii Krajowej. Ukończyła studia matematyczne na Uniwersytecie Poznańskim.

LONDYN

[Więcej postaci](#)

[Powiązane wystawy](#)

[Więcej wystaw](#)

[Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)